

عوامل مؤثر بر کیفیت سود شرکت‌های دارویی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

مهسا مصلی^۱

رضا پیرایش^۲

سعید مظفری^{۳*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۰۶ تاریخ چاپ: ۱۳۹۹/۰۲/۱۱

چکیده

سود و کیفیت آن از مهم‌ترین مؤلفه‌های تصمیم‌گیری برای استفاده کنندگان است که عوامل متعددی می‌تواند بر آن تأثیرگذار باشد. هدف این پژوهش، بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت سود شرکت‌های دارویی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. متغیرهای مستقل تحقیق شامل اندازه شرکت، اهرم مالی، رشد شرکت، استقلال اعضای هیأت مدیره، تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره و کمیته حسابرسی، ارزش سهام شرکت و متغیر وابسته، کیفیت سود شرکت‌ها می‌باشد. جهت آزمون فرضیه این پژوهش از مدل رگرسیون چند متغیره و رویکرد داده‌های ترکیبی و نمونه‌ای به تعداد ۲۳ شرکت طی دوره زمانی ۱۰ ساله، از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۷ (۲۳۰ مشاهده) استفاده شده و بوسیله نرم‌افزار ایویوز ۱۰ مورد تحلیل قرار گرفته است. همچنین این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - همبستگی است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش بیانگر این است که بین کیفیت سود و ارزش سهام شرکت و اندازه شرکت ارتباط معنادار و مستقیم وجود دارد. ضمن اینکه بین کیفیت سود و تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره رابطه معکوس و معناداری وجود دارد؛ اما در مقابل نتایج حاصل از این آزمون‌ها وجود رابطه معنادار میان کیفیت سود و رشد شرکت، استقلال اعضای هیأت مدیره، تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و اهرم مالی را رد می‌کند.

واژگان کلیدی

کیفیت سود، کیفیت اقلام تعهدی، اهرم مالی، اندازه شرکت، رشد شرکت

^۱ استادیار گروه مدیریت و حسابداری، مؤسسه آموزش عالی روزبه، زنجان، ایران (mahsa.mosalla@yahoo.com)

^۲ استادیار گروه مدیریت و حسابداری، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران (r.pirayesh@znu.ac.ir)

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت مالی، مؤسسه آموزش عالی روزبه، زنجان، ایران (نویسنده مسئول: saeid.mozaffari63@gmail.com)

۱. مقدمه

اطلاعات حسابداری با کیفیت می‌تواند در بهینگی تخصیص منابع مؤثر باشد. یکی از مهم‌ترین و محوری‌ترین این اطلاعات، سود حسابداری است که بسیاری از الگوهای تصمیم‌گیری مالی بر مبنای آن طراحی شده‌اند. (مهربان‌پور و همکاران، ۱۳۹۶) از سود حسابداری به عنوان مبنایی برای سنجش کارایی مدیریت، ابزاری برای پیش‌بینی سودها و جریان‌های نقدی آتی، مبنایی برای تعیین مالیات و وسیله‌ای برای ارزیابی و قضاوت درباره تخصیص منابع یاد می‌شود (بولو و حسنی القار، ۱۳۹۵).

پس از رسوایی‌های مالی اوایل قرن بیست و یکم، خیل عظیمی از تحقیقات حسابداری به سوی شناخت و ارزیابی ویژگی‌های کیفی گزارش‌گری مالی و ماحصل آن، سود حسابداری گرایش یافتند. (مهربان‌پور و همکاران، ۱۳۹۶) کیفیت سود معیاری مهم برای سلامت مالی واحد تجاری به شمار می‌رود و مفهومی چند بعدی است و معنای واحدی ندارد. ارزش سهام یک شرکت، تنها به سود هر سهم سال جاری آن بستگی ندارد، بلکه به انتظارات ما از آینده شرکت و توان سودآوری آتی بستگی دارد. کیفیت سود جنبه بسیار مهمی از سود حسابداری را نشان می‌دهد، زیرا آگاهی سهامداران از کیفیت سود می‌تواند بر قیمت سهام، میزان سود تقسیمی و در نتیجه بازده سهام، تأثیرگذار باشد. از سوی دیگر سودهای با کیفیت کم، می‌تواند موجب تخصیص غیر بهینه منابع به طرح‌هایی با بازدهی غیر واقعی و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی شود (درخشان‌مهر و فرقانی، ۱۳۹۵)؛ بنابراین از آنجایی که واکنش‌های متفاوت سرمایه‌گذاران نسبت به اطلاعات سود، موجب واکنش‌های متفاوت بازار می‌گردد، لذا درک عوامل تأثیرگذار بر کیفیت سود حائز اهمیت به نظر می‌رسد. فعالان بازار همواره خواهان کیفیت بالای گزارش‌گری مالی می‌باشند زیرا کیفیت بالای گزارش‌گری مالی باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و همچنین افزایش شفافیت و بهبود قراردادها می‌گردد. کیفیت بالای صورت‌های مالی بوسیله کیفیت سود تخمین زده می‌شود زیرا سود پایه و اساس تصمیمات سرمایه‌گذاران است (استبان و گارسیا^۱، ۲۰۱۴).

از دیدگاه سرمایه‌گذاران، سود بی‌کیفیت ناخوشایند است و به دلیل آنکه رشد اقتصادی را از طریق تخصیص غیر بهینه سرمایه کاهش می‌دهد، ناکاراست. سود باکیفیت به لحاظ کاهش ریسک اطلاعات که با کاهش هزینه حقوق صاحبان سهام و افزایش حجم معاملات ارتباط دارد، موجب کاهش هزینه سرمایه می‌گردد. اگر عموم مردم به فرایند گزارش‌گری مالی یا به اطلاعات مالی منتشرشده اطمینان نداشته باشند، از سرمایه‌گذاری منصرف می‌شوند و این امر به نوبه خود از گسترش بازار سرمایه و رشد اقتصادی جلوگیری می‌کند؛ بنابراین کیفیت سود در سرمایه‌گذاران برای انجام سرمایه‌گذاری بیشتر اشتیاق ایجاد می‌نماید (مهرانی و همکاران، ۱۳۹۳).

در طول چند دهه اخیر، تحقیق در مورد سود و کیفیت آن مورد توجه خاص پژوهشگران قرار گرفته و تلاش بر این بوده است که با دست یافتن به یک روش منطقی و معتبر، کیفیت سود مورد ارزیابی قرار گرفته و عوامل تأثیرگذار بر آن شناسایی شود که از جمله می‌توان به مواردی همچون اقلام تعهدی اختیاری و غیر اختیاری، اندازه شرکت، بازدهی شرکت و ... اشاره نمود (قائمی و همکاران، ۱۳۸۷).

مسئله اصلی این پژوهش این است که چه عواملی می‌توانند کیفیت سود شرکت‌ها را تحت تأثیر قرار دهند.

^۱- Parte Esteban L & García C F

۲. مبانی نظری و ادبیات پژوهش

مفهوم سود از جمله مفاهیم کاربردی در یک واحد اقتصادی است. از این رو با توجه به اهداف مختلف استفاده کنندگان، تعاریف و روش های اندازه گیری متفاوتی برای آن ارائه شده است. بکارگیری سود برای اهداف خاصی همچون معیار سنجش کارآیی مدیریت، معیار پیش بینی عملکرد آتی شرکت و یا سود تقسیمی در آینده، معیار سنجش میزان موفقیت های شرکت، مبنای تعیین مالیات مبنای تدوین مقررات شرکت جهت تأمین منافع عموم مردم و سرانجام معیار ارزیابی و قضاوت درباره چگونگی تخصیص منابع توسط اقتصاددانان برای سود قابل ترسیم است (کلاید^۲، ۲۰۰۷).

آغاز هزاره سوم با رسوایی های مالی در سطح بین الملل همراه شده است. این موضوع نگرانی هایی را در ارتباط با کیفیت گزارشگری مالی پدید آورده و انگشت اتهام به سوی گزارشگری مالی نشانه رفته است. علت اصلی این نگرانی ها را می توان در این موضوع جستجو کرد که مدیران شرکت ها با استفاده از تکنیک های حسابداری تا حد زیادی توان دستکاری گزارش های مالی و در رأس آن رقم سود را دارا می باشند. از این رو، این موضوع اهمیت پیدا می کند که سود گزارش شده حاصل از عملکرد بنیادی شرکت است یا خیر. در پاسخ به این نگرانی ها، نهادهای ناظر از یک طرف و محققان از طرف دیگر بر این مقوله متمرکز شده اند. در سال های اخیر شاهد افزایش روزافزون تحقیقاتی هستیم که به موضوع کیفیت سود می پردازند. (مرادی، ۱۳۹۴).

تعاریف متعدد و متفاوتی برای کیفیت سود مطرح شده است. دیچو و دیچف^۳ (۲۰۰۲) سود را بر اساس ارتباط اقلام تعهدی با جریان نقدی عملیاتی دوره گذشته، حال و آینده تعریف می کنند. در این صورت، کیفیت سود ناشی از کیفیت اقلام تعهدی خواهد بود. آنها کیفیت سود را برای شرکت هایی که واریانس مجموع خطاهای آنها با هم برابر است را یکسان می دانند. بال و شیوا کومار^۴ (۲۰۰۵) مفهوم کیفیت را سودمندی صورت های مالی برای سرمایه گذاران، اعتباردهندگان، مدیران و تمامی بخش های مرتبط با شرکت تعریف می کنند. (عباس زاده و عارفی اصل، ۱۳۹۴). همچنین در تعریف مفهوم کیفیت سود به دو ویژگی برای تعیین کیفیت اشاره شده است: یکی سودمندی در تصمیم گیری و دیگری ارتباط بین کیفیت سود و سود اقتصادی؛ یعنی کیفیت سود بالا، نشان دهنده مفید بودن اطلاعات سود برای تصمیم گیری استفاده کنندگان و مطابقت بیشتر آن با سود اقتصادی است. بر اساس مفهوم سودمندی تصمیم، ارائه شده توسط هیأت استانداردهای حسابداری مالی، کیفیت سود و به طور عام تر کیفیت گزارشگری مالی، مورد علاقه کسانی است که از گزارش های مالی برای اتخاذ تصمیمات سرمایه گذاری و انعقاد قراردادهای مختلف استفاده می کنند. علاوه بر این، می توان عنوان نمود که از دیدگاه مراجع تدوین کننده استاندارد، کیفیت سود به صورت غیر مستقیم نشان دهنده کیفیت استانداردهای گزارشگری مالی است. (شپرا و وینسنت^۵، ۲۰۰۳) اما از آنجا که کیفیت سود، مفهومی بر پایه محتوا است و افراد مختلف از اطلاعات در تصمیمات استفاده می کنند، لذا امکان ارائه تعریفی جامع از آن وجود ندارد. (دیچو و همکاران^۶، ۲۰۰۹)

بیانیه شماره یک مفهوم حسابداری مالی، بیان می دارد که گزارشگری مالی بایستی ارائه کننده اطلاعات درباره عملکرد مالی شرکت طی یک دوره باشد. طبق این بیانیه، کیفیت سود به شرح زیر تعریف می شود:

2- Clyde P

3- Dechow P & Dichev I

4-Ball L & Shivakumar R

5- Schipper K & Vincent L

6- Dechow P et al

«سود با کیفیت بالا، اطلاعات بیشتری درباره ویژگی‌های عملکرد مالی یک شرکت که در ارتباط با تصمیم‌های خاص، توسط تصمیم‌گیرنده خاص گرفته شده، فراهم می‌کند.»

سه ویژگی برای کیفیت سود در این تعریف نهفته است؛ اول، کیفیت سود مشروط به تصمیم‌های اتخاذ شده بر اساس اطلاعات است؛ بنابراین طبق این تعریف، اصطلاح کیفیت سود به تنهایی بی‌معنی است. کیفیت سود تنها در چارچوب یک مدل تصمیم خاص تعریف شده است. دوم، کیفیت عدد سود گزارش شده به این موضوع بستگی دارد که آیا این عدد سود حاوی اطلاعات مفید درباره عملکرد مالی شرکت، از تمام جنبه‌های غیر قابل مشاهده، می‌باشد؟ و سوم اینکه کیفیت سود در این تعریف، به دو طریق (۱) از طریق ارتباط عملکرد مالی شرکت با تصمیم‌های اتخاذی و (۲) به واسطه توانایی سیستم حسابداری در اندازه‌گیری عملکرد تعیین می‌شود (دیچو و همکاران، ۲۰۱۰).

از دیدگاه سرمایه‌گذاری، کیفیت پایین سود مطلوب نمی‌باشد، زیرا سودهای کم کیفیت، تخصیص نامناسب منابع را به دنبال داشته و باعث کاهش رشد اقتصادی می‌شود. از سوی دیگر، این سودها کارایی لازم را نداشته و منابع را از پروژه‌های دارای بازده واقعی به سمت پروژه‌هایی سوق می‌دهند که واهی بوده و بازده ساختگی و غیرواقعی دارند. (حسنی القار و بولو، ۱۳۹۳)

کاهش کیفیت سود به این معناست که سود گزارش شده از نتیجه عملکرد واحد اقتصادی متفاوت است. در چنین شرایطی محتوای اطلاعاتی سود کاهش می‌یابد و استفاده کنندگان کمتر می‌توانند در الگوهای تصمیم‌گیری خود به این عنصر مهم صورت‌های مالی تکیه کنند (نوروش و همکاران، ۲۰۰۹).

تمامی تعاریف فوق بیانگر این مطلب هستند که ارزیابی کیفیت سود به لحاظ مفید بودن سود در تصمیم‌گیری‌های مختلف توسط استفاده کنندگان متعدد، همواره از اهمیت فراوانی برخوردار است (فرج زاده دهکردی، ۱۳۹۱).

۳. پیشینه پژوهش

بیان تجربیات پیشین در زمینه مورد مطالعه ضمن روشن نمودن مفاهیم و ابعاد مختلف تحقیق، این امکان را فراهم می‌آورد که از دستاوردهای تحقیقات گذشته به نحو شایسته‌ای استفاده کنیم. موضوع کیفیت سود و عوامل مؤثر بر آن، مورد توجه محققان بسیاری قرار گرفته و مطالعات مختلفی در داخل و خارج در رابطه با آن صورت گرفته که شاخص‌ترین آنها عبارتند از:

وانگ و توماس^۷ (۲۰۱۹) به بررسی ارتباط بین مسئولیت اجتماعی شرکت و کیفیت سود در میان شرکت‌های استخراجی موزامبیک طی سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۰ پرداخته‌اند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش با استفاده از مدل رگرسیون و داده‌های تابلویی نشان داد که بین مسئولیت اجتماعی شرکت و کیفیت سود رابطه منفی و معناداری وجود دارد این یافته‌ها با این ایده سازگار هستند که مدیران فرصت طلب از مسئولیت اجتماعی برای رسیدن به منافع خاص خود استفاده می‌کنند.

چن^۸ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی رابطه بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و کیفیت سود شرکت‌ها را با استفاده از تکنیک فراتحلیل نتایج ۹۰ مطالعه صورت گرفته در سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۰۳ مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که تخصص مالی کمیته حسابرسی رابطه مثبت و معناداری با کیفیت سود دارد و متخصصان مالی حسابداری

7- Tomas S T & Wang J

8- Chen S

رابطه قوی‌تری با کیفیت سود نسبت به متخصصان مالی غیر حسابداری دارند. از طرفی سیستم‌های حاکمیت شرکتی و استانداردهای گزارشگری مالی بین‌المللی رابطه بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تعدیل می‌کنند. ستین و مروانینگساری^۹ (۲۰۱۸) تأثیر توانایی مدیریت در افزایش کیفیت سود با در نظر گرفتن اثر تعدیلی کمیته حسابرسی در ۵۹ شرکت تولیدی دولتی اندونزی در بین سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۱۴ را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج حاصل از برآورد مدل رگرسیون چند متغیره پژوهش نشان داد که بین توانایی‌های مدیریت و کیفیت سود رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین کمیته حسابرسی تأثیر توانایی مدیریتی را در قبال کیفیت سود تقویت می‌کند.

دونگ جی^{۱۰} و همکاران (۲۰۱۷) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه افشای داوطلبانه ضعف کنترل داخلی و کیفیت سود در چین را با استفاده از نمونه‌ای متشکل از ۱۰۵۹ شرکت ثبت شده در طی سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۱۰ مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد افشای داوطلبانه ضعف کنترل داخلی با کیفیت سود رابطه مثبت و معناداری دارد. یادبرت^{۱۱} (۲۰۱۷) به بررسی رابطه بین سطح حاکمیت شرکتی و کیفیت سود مؤسسات مالی تایلند در طول سال‌های ۱۵-۲۰۱۱ پرداخته است. در این مطالعه، سطح حاکمیت شرکتی شرکت‌ها که توسط مؤسسه مدیران تایلند (IOD) تعیین شده، به عنوان جایگزین (شاخص) حاکمیت شرکتی در نظر گرفته شده است. با استفاده از تحلیل رگرسیون چندگانه، این مطالعه نشان داده که سطح حاکمیت شرکتی با کیفیت سود ارتباط ندارد، در حالی که اندازه شرکت به عنوان متغیر کنترل رابطه مثبتی با کیفیت سود داشته است. نتایج این مقاله حاکی از آن است که سطح حاکمیت شرکتی به کیفیت سود مؤسسات مالی تایلند تأثیر نمی‌گذارد.

ان جی^{۱۲} (۲۰۱۵) در پژوهشی، نقش توانایی مدیریتی و ساختارهای نظارتی به عنوان مکانیسمی به منظور بهبود کیفیت سود و ارزش سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار محلی اندونزی به نام بورس اوراق بهادار اندونزی (BEI) را بررسی نموده است. با استفاده از روش تحلیل مسیر، نتایج نشان می‌دهد که (۱) توانایی مدیریتی اثر مثبت و معناداری بر کیفیت سود و ارزش سهام شرکت دارد. (۲)، مالکیت خارجی هیچ تأثیری در کیفیت سود ندارد، اما اثر منفی و معناداری بر ارزش سهام شرکت دارد. (۳) کمیته حسابرسی مستقل تأثیر منفی و معناداری بر کیفیت سود دارد، اما تأثیری بر ارزش سهام شرکت ندارد. (۴) کیفیت حسابرسی تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت سود و ارزش سهام شرکت دارد. (۵)، کیفیت سود تأثیری بر ارزش سهام شرکت ندارد. علاوه بر این، با استفاده از آزمون سوبل، مشخص شده که کیفیت سود اثر غیر مستقیمی بر توانایی مدیریتی و ساختارهای نظارتی نداشته است.

استبان و گارسیا (۲۰۱۴) در پژوهش خود به بررسی تأثیر ویژگی‌های شرکت بر کیفیت سود پرداختند. جامعه آماری این پژوهش هتل‌های کشور اسپانیا بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۱ می‌باشد. ایشان در پژوهش خود برای اندازه‌گیری کیفیت سود از یک اندازه‌گیری چند بعدی که شامل پایداری سود و قابلیت پیش‌بینی و هموارسازی سود می‌باشد استفاده کرده و متغیرهایی مانند متغیرهای بازار و استراتژی‌های بازار و ساختار مالکیت و شاخص‌های حسابرسی به عنوان ویژگی‌های شرکت مورد استفاده قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که متغیرهای بازار و ساختار مالکیت و شاخص‌های حسابرسی بر کیفیت سود تأثیر گذار بوده ولی سایر متغیرهای ویژگی‌های شرکت تأثیری بر کیفیت سود ندارند.

⁹ - SeTin S & Murwaningsari E

¹⁰ - Dong Ji X

¹¹ - Yodbutr A

¹² - Ng Suwandi et al

واگن هوفر^{۱۳} و ایورت (۲۰۱۳) به بررسی روابط میان استانداردهای حسابداری، مدیریت سود و کیفیت سود پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که کیفیت سود با افزایش دقت حسابداری افزایش می‌یابد.

دیچو و دیچف (۲۰۰۲) طی تحقیقی با عنوان "کیفیت اقلام تعهدی و درآمدها: نقش خطا در برآورد اقلام تعهدی" معیار جدیدی برای کیفیت سود و سرمایه در گردش تعهدی را ارائه داده‌اند. یکی از نقش‌های اقلام تعهدی، تغییر یا اصلاح شناخت جریانهای نقدی طی زمان است؛ بنابراین ارقام اصلاح شده (درآمدها) معیار بهتری برای عملکرد سازمان خواهد بود. بهر حال، اقلام تعهدی مستلزم مفروضات و برآوردها جریانهای نقدی است. در این تحقیق کاهش کیفیت اقلام تعهدی و درآمدها در خطای برآوردها مورد بحث و بررسی قرار گرفته و معیار تجربی کیفیت اقلام تعهدی حاصل از رگرسیون تغییرات سرمایه در گردش گذشته، حال و سرمایه در گردش آینده شرکت‌های جامعه آماری استخراج شده است. در نهایت، در این مطالعه نشان داده شده که معیار کیفیت تعهدی با کیفیت سود ارتباط مثبت دارد. مک نیکولز^{۱۴} (۲۰۰۲) مدل دیچو و دیچف (۲۰۰۲) را با تعدیل مدل بر اساس دارایی‌ها بسط و توسعه داد.

رمضان احمدی و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی تأثیر همزمان حاکمیت شرکتی و کیفیت حسابرسی بر کیفیت سود با نقش میانجی ساختار سرمایه و عملکرد مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار در دوره زمانی ۹۴-۱۳۸۵ پرداخته‌اند که برای تحلیل داده‌ها از الگویابی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی استفاده شده است که نتایج پژوهش نشان می‌دهد حاکمیت شرکتی و کیفیت حسابرسی به طور مستقیم و غیرمستقیم بر کیفیت سود تأثیر مثبت معناداری دارند، اما از طریق متغیر میانجی ساختار سرمایه، به طور معناداری تأثیر منفی می‌گذارند. به علاوه یافته‌ها نشان دهنده این است که تأثیر مستقیم حاکمیت شرکتی و کیفیت حسابرسی بر کیفیت سود، قوی‌تر از تأثیر غیر مستقیم آن‌هاست.

کاظمی علوم و همکاران (۱۳۹۸) تأثیر تنوع جنسیتی در هیئت مدیره و کمیته حسابرسی بر کیفیت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی دوره زمانی ۹۵-۱۳۹۱ را بررسی نموده‌اند که نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها با استفاده از تحلیل رگرسیون با رویکرد داده‌های ترکیبی نامتوازن، حاکی از تأثیر معنادار حضور زنان در کمیته حسابرسی بر کیفیت سود است؛ اما در مقابل نتایج پژوهش نشان داد که تنوع جنسیتی در هیئت مدیره تأثیر معناداری بر کیفیت سود شرکت‌ها ندارد.

موسوی و همکاران (۱۳۹۷) رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و تأثیر آن بر کیفیت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۹۳-۱۳۸۴ را مطالعه نمودند که نتایج حاصل از آزمون فرضیات بر اساس روش داده‌های ترکیبی و رگرسیون خطی چند متغیره، نشان داد که ایفای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها با کیفیت سود رابطه معنادار و مثبت دارد.

مهربان پور و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی اثر جایگاه مالی بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۹۴-۱۳۸۱ پرداخته‌اند. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها به روش رگرسیون چند متغیره در مجموعه داده‌های ترکیبی نشان می‌دهد مشاهداتی که از لحاظ معیارهای مدل تعدیل شده آلتمن در زمره شرکت‌های سالم

¹³ - Wagenhofer A & Ewert R

¹⁴ - McNichols M

قرار می‌گیرند، از لحاظ ویژگی کیفیت اقلام تعهدی به طور معناداری کیفیت بیشتری نسبت به شرکت‌های ورشکسته دارند، اما در ارتباط با ویژگی‌های پایداری، قابلیت پیش‌بینی و یکنواختی سود تفاوت معناداری مشاهده نشد. واعظ، قلمبر و قنوتی (۱۳۹۴) طی تحقیقی به بررسی تأثیر رقابت در بازار محصول بر کیفیت سود (اقلام تعهدی اختیاری، دستکاری فعالیت‌های واقعی، هموارسازی سود و قابلیت پیش‌بینی سود) برای شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۹۱-۱۳۸۵ پرداخته‌اند. بدین منظور برای سنجش هرچه بهتر رقابت در بازار از ۳ شاخص رایج در این زمینه استفاده شده و سپس با بهره‌گیری از تکنیک تحلیل عاملی، این شاخص‌ها در ۳ عامل رقابت بالقوه، رقابت بالفعل و سودآوری صنعت (به عنوان متغیر کنترلی) خلاصه شدند. نتایج پژوهش بر اساس داده‌های تابلویی و تلفیقی بیانگر آن است که رقابت بالفعل در کل رابطه معناداری با کیفیت سود ندارد اما رقابت بالقوه رابطه مثبت و معناداری با کیفیت سود صنایع مورد بررسی دارد. به عبارتی، در شرایط رقابتی ناشی از تهدید ورود رقبای جدید به بازار، شرکت‌های حاضر در بازار مجبور به گزارش فعالیت‌های واقعی می‌شوند که این موضوع باعث افزایش قابلیت پیش‌بینی سود خواهد شد. با این حال، این کاهش انگیزه در مدیریت سود به معنای عدم وجود دستکاری در سود نیست، بلکه شرکت‌های حاضر در چنین صنایعی همان حداقل دستکاری در سود را در جهت هموارسازی بیشتر سود انجام می‌دهند تا با از بین بردن نوسانات آن، محتوای اطلاعاتی سود را درباره جریان‌های نقدی آینده بهبود بخشند.

نوروش و همکاران (۱۳۹۴) طی تحقیقی ارتباط میان کیفیت سود با ارزش سهام شرکت و تأثیر فرصت‌های سرمایه‌گذاری بر این رابطه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی سال‌های ۹۱-۱۳۸۷ ارائه داده‌اند. بدین منظور از یک شاخص ترکیبی، مبتنی بر رتبه دهکی شش ویژگی کیفی سود (کیفیت اقلام تعهدی، پایداری، قابلیت پیش‌بینی، مربوط بودن به ارزش، به موقع بودن و محافظه کاری سود) جهت سنجش کیفیت سود استفاده کرده است. در نهایت با بهره‌گیری از رگرسیون چندگانه مبتنی بر تکنیک داده‌های تلفیقی، یافته‌های بدست آمده حاکی از آن است که بین کیفیت سود و فرصت‌های سرمایه‌گذاری با ارزش سهام شرکت، رابطه مثبت معناداری وجود دارد. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهند که فرصت‌های سرمایه‌گذاری بر رابطه بین کیفیت سود با ارزش سهام شرکت تأثیر معناداری ندارد.

۴. فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مطالب ذکر شده، این مطالعه در نظر دارد تأثیر اندازه شرکت، اهرم مالی، رشد شرکت، استقلال اعضای هیأت مدیره، تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره، تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی، ارزش سهام شرکت و مالکیت نهادی مورد بررسی قرار دهد؛ بنابراین، فرضیه‌های پژوهش را می‌توان به صورت ذیل بیان نمود:

فرضیه ۱: بین میزان اهرم مالی شرکت و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه ۲: بین ارزش سهام شرکت و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه ۳: بین میزان رشد شرکت و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه ۴: بین استقلال اعضای هیأت مدیره و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه ۵: بین تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره شرکت و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه ۶: بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه ۷: بین میزان اندازه شرکت و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

۵. روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - همبستگی است. همچنین از لحاظ زمان انجام پژوهش از نوع پژوهش‌های پس‌رویدادی (غیر تجربی) و از لحاظ نوع استدلال برای نتیجه‌گیری، جزء پژوهش‌های استقرایی است.

۶. جامعه آماری و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش، کلیه شرکت‌های دارویی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به تعداد ۲۳ شرکت در دوره زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۷ می‌باشد. همچنین داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای Excel نسخه ۲۰۱۶ و EViews نسخه ۱۰ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

۷. آزمون فرضیه‌های پژوهش

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از الگوی زیر استفاده شده است:

$$EQ = \beta_0 + \beta_1 LEVERAGE_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 Tobin's Q_{it} + \beta_4 B_GENDER_{it} + \beta_5 AC_GENDER_{it} + \beta_6 INST_{it} + \beta_7 INDEPENDENCE_{it} + \beta_8 GROWTH_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

مدل (۱)

۸. متغیرهای پژوهش

اولین گام برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، ارائه تعریفی دقیق و مناسب از متغیرهایی است که امکان اندازه‌گیری خصوصیات مورد توجه پژوهش را میسر می‌سازد. متغیرها بر اساس نقشی که در پژوهش بر عهده دارند، شامل متغیرهای مستقل، متغیرهای تابع و وابسته و متغیرهای میانگر یا واسطه تقسیم می‌شوند. متغیرهای مستقل یا توضیحی متغیرهایی هستند که در پژوهش‌های رفتاری قادرند اثر تصمیم‌گیری‌های اقتصادی را نشان دهند. متغیرهای مستقل که گاه متغیر درون‌داد یا متغیر محرک نامیده می‌شود، دلیل نظری یا تجربی تغییر در هدف است. متغیر وابسته معلول احتمالی یا فرضی است که گاه متغیر پاسخ یا برون‌داد نیز نامیده می‌شود (فدایی و همکاران، ۱۳۹۸).

متغیرهای این پژوهش به دو گروه وابسته و مستقل تقسیم و به شرح ذیل تشریح می‌شوند:

۸-۱. متغیر وابسته

کیفیت سود^{۱۵} (EQ): متغیر وابسته در این پژوهش کیفیت سود شرکت‌ها بوده که با بهره‌گیری از مدل دیچو و دیچف (۲۰۰۲) محاسبه می‌شود:

$$\Delta WC_{it} = \beta_0 + \beta_1 CFO_{it-1} + \beta_2 CFO_{it} + \beta_3 CFO_{it+1} + \varepsilon_{it}$$

در این مدل، ΔWC_{it} بیانگر تغییرات خالص سرمایه در گردش غیر نقدی شرکت در سال جاری (t) نسبت به سال قبل (t-1) (که همان اقلام تعهدی کل می‌باشد)، CFO_{it-1} جریان نقد عملیاتی در سال قبل، CFO_{it} جریان نقد عملیاتی در سال جاری و CFO_{it+1} جریان نقد عملیاتی در سال آتی می‌باشد. ε نیز نشان دهنده مقادیر خطای مدل است. این مدل بیان می‌کند که اقلام تعهدی (تغییرات خالص سرمایه در گردش غیر نقدی) در هر سال با جریان‌های نقدی سال قبل، سال جاری و سال آتی در ارتباط است و بر وجه نقد این سه دوره تأثیر گذاشته یا خواهد گذاشت. هر چه اقلام تعهدی بیشتر از این ویژگی

¹⁵ - Earnings Quality

یعنی تأثیر بر وجوه نقد عملیاتی برخوردار باشند، دارای کیفیت بالاتری هستند. مقادیر خطا نیز بیانگر آن یخش از تغییرات متغیر وابسته است که قابل کنترل و پیش بینی نمی باشند. در واقع، مقادیر خطا نشان دهنده ارقام غیر عادی متغیر وابسته یعنی اقلام تعهدی است. هر چه مقادیر خطای مدل برای یک شرکت بالاتر باشد، قابلیت تبدیل اقلام تعهدی به وجه نقد کاهش یافته و در نتیجه، کیفیت اقلام تعهدی کم می شود. در این مدل، مقادیر خطای حاصل از تخمین مدل (E) شاخصی از کیفیت اقلام تعهدی خواهد بود. با برآورد مدل به تعداد مشاهدات مورد مطالعه، مقدار خطا حاصل می شود؛ بنابراین، هر چه مقدار خطای مدل در یک شرکت بیشتر باشد، کیفیت اقلام تعهدی کمتر است؛ زیرا اقلام تعهدی غیر عادی بیشتری مشاهده شده است. برای برآورد مدل باید داده ها به صورت مقطعی و برای هر شرکت چیده شوند.

لازم به ذکر است به جهت خنثی نمودن اندازه شرکت، تمام متغیرهای مدل فوق به جمع دارایی های ابتدای سال تقسیم می شوند. این متغیر در مدل اولیه دیچو و دیچف (۲۰۰۲) وجود نداشت اما کوتاری و همکاران^{۱۶} (۲۰۰۵) طی مقاله ای پیشنهاد می کنند که برای بهبود قابلیت پیش بینی مدل و کاهش مشکل ناهمسانی واریانس مقادیر خطای مدل، متغیر $1/A_{it}$ (۱) به مدل مذکور اضافه گردد؛ بنابراین مدل مزبور به صورت زیر خواهد بود:

$$\Delta WC_{it}/A_{it-1} = \beta_0 + \beta_1/A_{it-1} + \beta_2 CFO_{it-1}/A_{it-1} + \beta_3 CFO_{it}/A_{it-1} + \beta_4 CFO_{it+1}/A_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (2) \text{ مدل}$$

که در آن A_{it-1} جمع دارایی های ابتدای سال شرکت می باشد. (بنی مهد و همکاران، ۱۳۹۶)

۲-۸. متغیرهای مستقل

اندازه شرکت (SIZE): لگاریتم طبیعی جمع دارایی های پایان دوره (ایزدی نیا و روح الهی، ۱۳۹۶)

اهرم مالی (LEVERAGE): برابر است با حاصل تقسیم بدهی بر جمع دارایی ها (فرانکل و همکاران^{۱۷}، ۲۰۰۲)

رشد شرکت (GROWTH): برای اندازه گیری رشد شرکت از درصد تغییر در فروش استفاده می شود؛ به عبارت دیگر رشد شرکت برابر است با فروش در سال جاری منهای فروش در سال قبل تقسیم بر فروش در سال قبل. (منون و ویلیامز^{۱۸}، ۲۰۰۴)

استقلال اعضای هیأت مدیره (INDEPENDENCE): این متغیر نشان دهنده نسبت اعضاء غیر موظف هیأت مدیره به کل اعضاء هیأت مدیره می باشد. (رمضان احمدی و همکاران، ۱۳۹۸)

تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره (B_GENDER)^{۱۹}: متغیری است دو وجهی که بیانگر تنوع جنسیتی در هیأت مدیره می باشد. در صورت وجود حداقل یک زن در هیأت مدیره عدد یک و در غیر این صورت برابر با صفر در نظر گرفته می شود. (چن^{۲۰} و همکاران، ۲۰۱۶)

تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی (AC_GENDER)^{۲۱}: متغیری دو وجهی بوده که بیانگر تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی است. در صورت وجود حداقل یک زن در کمیته حسابرسی عدد یک و در غیر این صورت برابر صفر خواهد بود (ایمانی برندق و همکاران، ۱۳۹۶)

ارزش سهام شرکت (Tobin's Q)^{۲۲}: برابر است با نسبت کیوتوبین که به صورت زیر محاسبه می شود:

¹⁶ - Kothari S P et Al

¹⁷ - Frankel R M et Al

¹⁸ - Menon K & Williams D D

¹⁹ - Board of Directors GENDER

²⁰ - Chen Y et Al

²¹ - Audit Committee

$$Tobin's Q_{it} = \frac{MVE_{it} + TD_{it}}{TA_{it}}$$

که در رابطه فوق Tobin's Q ارزش سهام شرکت، MVE ارزش بازار سهام، TD جمع بدهی‌ها و TA جمع دارایی‌ها می‌باشد. (رمضان‌نیا و رضایی، ۱۳۹۶)

۹. یافته‌های پژوهش

۹-۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

جدول ۱ حاوی شاخص‌هایی برای توصیف متغیرهای پژوهش می‌باشد. با توجه به نتایج بدست آمده در ۲۳۰ مشاهده، میانگین^{۲۳} کیفیت سود برابر ۰/۰۵۵۷ و میانه^{۲۴} آن نیز برابر ۰/۰۵۵۱ می‌باشد که هر دو از شاخص‌های مرکزی محسوب می‌شوند. از آنجایی که هر چه مقدار میانگین یک متغیر به میانه آن نزدیک‌تر باشد، توزیع آن متغیر به توزیع نرمال نزدیک‌تر است (بنی‌مهد و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۲۲) لذا با توجه به نتایج بدست آمده توزیع این متغیر نرمال است. مقدار بیشینه و کمینه این متغیر به ترتیب برابر ۰/۰۹۵۸ و ۰/۰۲۵۲ بوده است. همچنین یکی از پارامترهای پراکندگی انحراف معیار^{۲۵} متغیر است که پراکندگی داده‌ها را نشان می‌دهد. انحراف معیار کیفیت سود در مشاهدات صورت گرفته در این پژوهش برابر ۰/۰۱۶۰ می‌باشد. با توجه به مقادیر بدست آمده برای این آماره ملاحظه می‌شود متغیرهای ارزش سهام شرکت با مقدار ۰/۶۲۰۵ و اندازه شرکت با مقدار ۰/۸۴۳۸ نسبت به سایر متغیرها از پراکندگی بیشتری حول میانگین برخوردارند.

چولگی^{۲۶} نیز از پارامترهای تعیین انحراف از قرینگی بوده و شاخص تقارن داده‌ها است. در صورتی که جامعه از توزیع متقارن برخوردار باشد، ضریب چولگی برابر صفر، در صورتی که جامعه چوله به چپ باشد، ضریب چولگی منفی و در صورتی که توزیع دارای چوله به راست باشد، ضریب چولگی مثبت خواهد بود.

کشیدگی^{۲۷} نیز شاخص سنجش پراکندگی جامعه نسبت به توزیع نرمال می‌باشد. از این لحاظ متغیر تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی با مقدار ۱۴/۴۹۳۴ و ارزش سهام شرکت با مقدار ۶/۵۲۸۵ بیشترین پراکندگی را نسبت به توزیع نرمال دارند.

جدول ۱: آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

تعداد مشاهدات	کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	میانه	میانگین	نام متغیر
۲۳۰	۲/۳۶۹۱	۰/۲۶۷۵	۰/۰۱۶۰	۰/۰۲۵۲	۰/۰۹۵۸	۰/۰۵۵۱	۰/۰۵۵۷	کیفیت سود
۲۳۰	۴/۷۵۰۹	۱/۹۳۶۷	۰/۳۶۰۰	۰	۱	۰	۰/۱۵۲۲	تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره
۲۳۰	۱۴/۴۹۳۴	۳/۶۷۳۳	۰/۲۳۹۶	۰	۱	۰	۰/۰۶۰۹	تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی

²² - Tobin's Q ratio

²³ - Mean

²⁴ - Median

²⁵ - Std. Dev.

²⁶ - Skewness

²⁷ - Kurtosis

۲۳۰	۴/۷۷۰۱	۰/۹۹۰۰	۰/۲۴۷۲	-۰/۳۷۱۶	۱/۱۴۸۰	۰/۱۸۲۴	۰/۲۱۷۰	رشد شرکت
۲۳۰	۳/۵۵۴۹	-۰/۵۱۴۳	۰/۱۳۳۸	۰	۰/۶	۰/۴	۰/۳۵۷۴	استقلال اعضای هیأت مدیره
۲۳۰	۴/۸۲۶۷	۰/۴۴۷۳	۰/۱۵۲۷	۰/۱۷۲۵	۱/۲۵۰۰	۰/۶۱۷۲	۰/۶۲۶۷	اهرم مالی
۲۳۰	۶/۵۲۸۵	۱/۶۸۴۶	۰/۶۲۰۵	۱/۸۷۱۵	۴/۵۷۵۵	۱/۵۸۹۱	۰/۷۶۴۵	ارزش سهام شرکت
۲۳۰	۲/۳۲۷۷	-۰/۱۹۵۵	۰/۸۴۳۸	۱۱/۹۰۰۷	۱۵/۹۳۹۱	۱۴/۲۱۸۶	۱۴/۱۷۰۵	اندازه شرکت

* منبع: یافته های پژوهش

۹-۲. نتایج آزمون فرضیه های پژوهش

از آنجایی که مدل بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت سود، یک مدل رگرسیون خطی بوده و صحیح بودن نتایج حاصل از تخمین مدل رگرسیون تا حد بسیار زیادی به مقادیر خطا و ویژگی های آن بستگی دارد بنابراین در صورتی می توان به نتایج رگرسیون اتکا کرد که ویژگی های اولیه مدل (فرض های کلاسیک رگرسیون) رعایت شده باشد (بنی مهد و همکاران، ۱۳۹۶) در نتیجه پیش از ارائه نتایج آزمون فرضیه پژوهش فروض کلاسیک رگرسیون به شرح زیر بررسی شده است:

برای بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت سود، مدل ۱ برآورد شد و نتایج آن در جدول ۲ درج شده است. در این پژوهش به منظور بررسی وجود وابستگی خطی بین متغیرهای مستقل از عامل تورم واریانس (VIF)^{۲۸} استفاده شده است. این عامل، روشی جامع برای کشف هم خطی محسوب می شود که نشان می دهد واریانس ضرایب مدل در حالت وجود هم خطی نسبت به حالت نبود هم خطی تا چه میزان متورم شده است. هم خطی بین متغیرهای توضیحی در مدل های چند متغیره باعث می شود ضرایب متغیرهای توضیحی بی معنی شوند. در حالت وجود هم خطی علی رغم عدم معنی داری ضرایب، R^2 مدل بزرگ خواهد شد و این نتایج متناقض دارای تورش و عدم کارایی خواهد بود. (بنی مهد و همکاران، ۱۳۹۶) با توجه به نتایج بدست آمده در جدول ۲ مشاهده می شود که آماره VIF کمی از یک بالاتر است که این مقدار بین بازه بهینه پیش فرض که حداقل آن ۱ و حداکثر آن کوچکتر از ۵ بوده قرار دارد که عدم هم خطی بین متغیرهای مستقل پژوهش را نشان می دهد.

برای بررسی نرمال بودن خطای پسماند، آزمون جارکیو-برای^{۲۹} (۱۹۸۱) استفاده شده است. در صورتی که پسماندها به صورت نرمال توزیع شده باشد، آماره این آزمون معنادار نخواهد بود. از آنجا که مقدار آماره آزمون (جدول ۲) برابر با ۲/۹۸۱۸ و احتمال آن برابر با ۰/۲۲۵۲ محاسبه شده و با توجه به اینکه سطح معناداری این آزمون، بزرگتر از ۰/۰۵ محاسبه شده است، در نتیجه نرمال بودن جملات خطا در مدل ۱ پذیرفته می شود.

جهت بررسی استقلال خطاها از یکدیگر از آزمون دوربین-واتسون^{۳۰} استفاده شده که نتایج مربوطه نشان می دهد مقدار آماره آزمون برابر ۱/۶۱۳۵ بوده که با توجه به قرار گرفتن در بازه ۱/۵ تا ۲/۵ در نتیجه بین مقادیر خطا عدم وجود خود همبستگی تأیید می گردد. نتایج آزمون در جدول ۲ ارائه شده است.

²⁸- Variance Inflation Factors

²⁹- Jarque-Bera

³⁰- Durbin-Watson

برای بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت سود شرکت‌های دارویی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، الگوی ۱ برآورد شد که نتایج آن در جدول ۲ ارائه شده است. به منظور برآورد مدل و برای پاسخ دادن به این سؤال که آیا استفاده از داده‌های تلفیقی در مقابل داده‌های تابلویی در برآورد مدل کارآمد خواهد بود؟ از آزمون چاو^{۳۱} و در صورت استفاده از داده‌های تابلویی و به جهت مشخص شدن اینکه روش اثرات ثابت برای برآورد مدل مناسب است یا اثرات تصادفی، از آزمون هاسمن^{۳۲} استفاده می‌شود. نتایج این آزمون‌ها در جدول ۲ نشان داده شده است که بیانگر این مطلب است که استفاده از داده‌های تابلویی^{۳۳} و اثرات تصادفی مناسب‌ترین روش است.

جدول ۲: تأثیر عوامل مختلف بر کیفیت سود بر اساس مدل ۱

$$EQ = \beta_0 + \beta_1 LEVERAGE_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 Tobin's Q_{it} + \beta_4 B_GENDER_{it} + \beta_5 AC_GENDER_{it} + \beta_6 INST_{it} + \beta_7 INDEPENDENCE_{it} + \beta_8 GROWTH_{it} + \varepsilon_{it}$$

متغیر	برآورد ضریب	انحراف معیار	آماره t	معناداری آماره t	هم خطی (VIF)
تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره	-۰/۰۰۸۴	۰/۰۰۳۶	-۲/۳۲۲۹	۰/۰۲۱۲	۱/۲۱۶۲
تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی	۰/۰۰۴۴	۰/۰۰۵۶	۰/۷۹۰۹	۰/۴۲۹۹	۱/۱۹۷۳
رشد شرکت	۰/۰۰۳۱	۰/۰۰۳۸	۰/۸۲۱۷	۰/۴۱۲۲	۱/۰۶۰۰
استقلال اعضای هیأت مدیره	-۰/۰۲۲۵	۰/۰۱۱۵	-۱/۹۵۸۲	۰/۰۵۱۶	۱/۰۸۹۳
اهرم مالی	۰/۰۲۰۷	۰/۰۱۱۱	۱/۸۵۸۸	۰/۰۶۴۵	۱/۲۹۱۲
ارزش سهام شرکت	۰/۰۰۶۶	۰/۰۰۲۲	۲/۹۷۹۱	۰/۰۰۳۲	۱/۲۸۵۹
اندازه شرکت	۰/۰۰۵۳	۰/۰۰۱۴	۳/۶۹۶۰	۰/۰۰۰۳	۱/۱۲۹۱
ثابت	-۰/۰۳۵۶	۰/۰۲۱۰	-۱/۶۹۴۳	۰/۰۹۱۸	-
آماره آزمون چاو	۲/۱۵۸۶	سطح معناداری آزمون چاو	۰/۰۰۲۹	نتیجه آزمون چاو	تابلویی
آماره آزمون هاسمن	۱۴/۰۷۱۱	سطح معناداری آزمون هاسمن	۰/۰۵۱۱	نتیجه آزمون هاسمن	اثرات تصادفی
آماره آزمون جارکیو-برا	۲/۹۸۱۸	سطح معناداری آزمون جارکیو-برا	۰/۲۲۵۱	نتیجه آزمون جارکیو-برا	نرمال
ضریب تعیین	۰/۳۸۶۸	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۲۹۷۹	آماره دوربین-واتسون	۱/۶۱۳۵
آماره F	۴/۳۵۰۴	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰		

* منبع: یافته‌های پژوهش

³¹ - Chow

³² - Hausman

³³ - Panel data

مقدار احتمال آماره F برای مدل پژوهش برابر $0/0000$ می‌باشد که نشان‌دهنده معنادار بودن کل مدل پژوهش است. همچنین ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده مدل نیز به ترتیب $0/3868$ و $0/2979$ بوده که می‌توان نتیجه گرفت در مدل پژوهش حدود ۳۰ درصد از تغییرات کیفیت سود توسط متغیرهای توضیحی در مدل تشریح و پیش‌بینی می‌شود. برای آزمون فرضیه اول به نتایج آماره‌های مرتبط با متغیر اهرم مالی (LEV) توجه می‌شود. مقدار ضریب برآورد شده برای متغیر اهرم مالی برابر $0/0207$ است که نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین این متغیر و کیفیت سود است. همچنین مقدار معناداری آماره t برابر $0/0645$ (بیش از $0/05$) بوده که نشان‌دهنده عدم وجود رابطه معنادار است؛ بنابراین فرضیه اول پژوهش رد می‌شود.

برای آزمون فرضیه دوم پژوهش نیز باید به ضرایب متغیر ارزش سهام شرکت (Tobin's Q) توجه نمود. با توجه به نتایج بدست آمده ملاحظه می‌شود مقدار ضریب برآورد شده برای این متغیر برابر $0/0066$ بوده که بیانگر رابطه مستقیم بین این متغیر و متغیر وابسته پژوهش (کیفیت سود) است؛ یعنی با ثابت بودن سایر عوامل با هر یک واحد افزایش ارزش سهام شرکت مقدار کیفیت سود $0/0066$ واحد افزایش می‌یابد. همچنین احتمال بدست آمده برای متغیر ارزش سهام شرکت برابر $0/0032$ بوده که با توجه به اینکه از $0/05$ کوچکتر است که حاکی از معنادار بودن این رابطه است، بنابراین ارزش سهام شرکت با کیفیت سود شرکت‌ها رابطه معناداری دارد؛ به عبارت دیگر فرضیه دوم پژوهش تأیید می‌شود.

تفسیر نتایج متغیر رشد شرکت (GROWTH) حاکی از آن است که مقدار ضریب برآورد شده برای این متغیر و احتمال به دست آمده به ترتیب برابر $0/0031$ و $0/4122$ است که بیانگر عدم وجود رابطه معنادار این متغیر با کیفیت سود شرکت‌ها است؛ به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش فرضیه سوم رد می‌شود.

در آزمون فرضیه چهارم پژوهش، با برازش مدل رابطه معناداری بین استقلال اعضای هیأت مدیره و کیفیت سود مشاهده نشد. ضریب برآورد شده این متغیر برابر $0/0225$ - و احتمال آن $0/0516$ (بیش از $0/05$) بوده که حاکی از عدم تأیید فرضیه چهارم می‌باشد.

نتایج فرضیه پنجم تحقیق که به آزمون رابطه میان تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره و کیفیت سود پرداخته است، نشان از وجود رابطه معکوس و معنادار میان این متغیر و متغیر وابسته دارد که فرضیه پنجم پژوهش نیز تأیید می‌گردد. ضریب برآورد شده در این متغیر $0/0084$ - و احتمال آن نیز $0/0212$ (کمتر از $0/05$) می‌باشد.

همچنین به منظور آزمون فرضیه ششم به نتایج ضرایب بدست آمده توجه می‌شود که مشخص می‌شود در سطح خطای ۵ درصد، رابطه معناداری بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کیفیت سود شرکت وجود ندارد. بنابر این فرضیه ششم نیز تأیید نمی‌شود.

در نهایت برای نتیجه‌گیری در خصوص فرضیه هفتم باید به تفسیر ضرایب متغیر اندازه شرکت (SIZE) پرداخت. نتایج برآورد مدل نشان می‌دهد که مقدار ضریب برآورد شده و احتمال بدست آمده برای این متغیر به ترتیب برابر $0/0053$ و $0/0003$ می‌باشد. با توجه به مقدار احتمال بدست آمده که کمتر از $0/05$ است، بین متغیر اندازه شرکت و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد که فرضیه هفتم پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد.

به طور خلاصه مشاهده شد که بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی، رشد شرکت، اهرم مالی، ارزش سهام شرکت و اندازه شرکت و کیفیت سود رابطه مستقیم و بین متغیرهای تنوع جنسیتی هیأت مدیره و استقلال اعضای هیأت مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها رابطه معکوس وجود دارد اما تنها بین تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره، ارزش سهام شرکت،

اندازه شرکت و متغیر وابسته (کیفیت سود) ارتباط معنادار مشاهده گردید که فرضیه‌های ۲، ۵ و ۷ پژوهش مورد تأیید قرار گرفت.

۱۰. نتیجه‌گیری

سود و کیفیت آن از مهم‌ترین مؤلفه‌های تصمیم‌گیری برای استفاده‌کنندگان است که عوامل متعددی می‌تواند بر آن تأثیرگذار باشد. پژوهش‌های پیشین تأثیر متغیرهای مختلف بر کیفیت سود را بررسی کرده‌اند که هر کدام نتایج متفاوتی را در پی داشته است. هدف از این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت سود بوده که بدین منظور به تأثیر اهرم مالی، ارزش سهام شرکت، رشد شرکت، اندازه شرکت، استقلال اعضای هیأت مدیره، تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره و تنوع جنسیتی اعضای کمیته حسابرسی بر کیفیت سود پرداخته شد. برای این کار، ابتدا کیفیت سود شرکت‌ها با استفاده از مدل رگرسیونی دیچو و دیچف (۲۰۰۲) که توسط کوتاری و همکاران (۲۰۰۵) تکمیل شده برآورد شد و سپس با بهره‌گیری از مدل رگرسیون چند متغیره و با آزمون هفت فرضیه ملاحظه شد میان ارزش سهام شرکت و اندازه شرکت و کیفیت سود شرکت‌های دارویی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد و همچنین میان تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره و کیفیت سود رابطه معکوس و معنادار وجود دارد ولی میان سایر متغیرها و متغیر وابسته پژوهش ارتباط معناداری مشاهده نشد. لذا فرضیه دوم، پنجم و هفتم مورد تأیید قرار گرفته و سایر فرضیه‌های پژوهش رد می‌شود. با توجه به نتایج بدست آمده پیشنهاد می‌گردد سرمایه‌گذاران برای حصول کیفیت سود بالاتر شرکت‌هایی که اندازه بزرگتر و همچنین ارزش سهام بالاتری دارند را برای سرمایه‌گذاری انتخاب کنند.

۱۱. منابع

۱. ایزدی‌نیا، ناصر و روح‌الهی، وحید. (۱۳۹۶). "تأثیر جریان‌های نقدی آزاد مازاد، نظام راهبری شرکتی و اندازه شرکت بر پیش‌بینی‌پذیری سود". پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال نهم، شماره ۳۶، صص ۱۳۱-۱۴۹.
۲. ایمانی برندق، محمد، عبدی، مصطفی، کاظمی علوم، مهدی. (۱۳۹۶). "بررسی تأثیر تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی بر حق‌الزحمه حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۴(۳)، صص ۳۰۳-۳۲۲.
۳. بنی‌مهد، بهمن، عربی، مهدی و حسن‌پور، شیوا. (۱۳۹۶). پژوهش‌های تجربی و روش‌شناسی در حسابداری. چاپ چهارم، تهران، انتشارات ترمه.
۴. بولو، قاسم و حسنی القار، مسعود. (۱۳۹۵). "مروری بر مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده کیفیت سود". مطالعات حسابداری و حسابرسی، سال پنجم، شماره ۲۰، صص ۳۴-۵۳.
۵. حسنی القار، مسعود و قاسم بولو. (۱۳۹۳). "معیارهای تجربی کیفیت سود". مطالعات حسابداری و حسابرسی، سال سوم، شماره ۱۲، صص ۴۶-۶۹.
۶. درخشان‌مهر، آرش و فرقانی، فرزاد. (۱۳۹۵). "تأثیر ویژگی‌های شرکت و افشای اختیاری بر کیفیت سود". کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و حسابداری، دوره چهارم، صص ۴۸۶-۵۰۳.

۷. رمضان احمدی، محمد، آهنگری، عبدالمجید و حاجب، حمیدرضا. (۱۳۹۸). "بررسی تأثیر همزمان حاکمیت شرکتی و کیفیت حسابرسی بر کیفیت سود با نقش میانجی ساختار سرمایه و عملکرد مالی". فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت دارایی و تأمین مالی، سال هفتم، شماره ۱. صص ۸۳-۱۰۲.
۸. رمضان‌نیا، حسن و رضایی، فرزین. (۱۳۹۶). "بررسی اثر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر ریسک سیستماتیک و ریسک غیر سیستماتیک: با استفاده از مدل تحلیل پوششی داده‌ها". دوفصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، سال دوم، شماره چهارم، صص ۱۸۹-۲۱۴.
۹. عباس‌زاده، محمدرضا و عارفی اصل، سولماز. (۱۳۹۴). "مروری بر مفهوم کیفیت سود و طبقه بندی معیارهای سنجش آن"، پژوهش حسابداری، شماره ۱۷، صص ۹۳ - ۱۱۰.
۱۰. فرج‌زاده دهکردی، حسن. (۱۳۹۱). "ارائه مدلی جهت تأثیرگذاری مدیریت سود بر ویژگی‌های سود"، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۱. فدایی، مهدی، دستگیر، محسن و سرلک چیا، علی. (۱۳۹۸). "بررسی تأثیر رکود اقتصادی در ایران بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال هشتم، شماره ۳۱، صص ۲۳-۴۵.
۱۲. قائمی، محمدحسین، جمال لیوانی، علی، ده‌بزرگی، سجاد. (۱۳۸۷). "کیفیت سود و بازده سهام شرکت‌ها". بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۵، صص ۷۱-۸۸.
۱۳. کاظمی‌علوم، مهدی، ایمانی بوندق، محمد و عبدی، مصطفی. (۱۳۹۸). "بررسی تأثیر تنوع جنسیتی در هیئت مدیره و کمیته حسابرسی بر کیفیت سود". دانش حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه شهید باهنر کرمان، انجمن حسابداری ایران، دوره دهم، شماره ۱. صص ۱۳۷-۱۶۸.
۱۴. مرادی، محمد. (۱۳۹۴). "طراحی مدل کیفیت سود در بورس اوراق بهادار تهران: با تأکید بر نقش اقلام تعهدی". تحقیقات حسابداری و حسابرسی، سال هفتم، شماره بیست و پنجم، صص ۷۶ تا ۹۹.
۱۵. مهرانی، ساسان، مرادی، محمد، نخعی، منصور و مطمئن، محسن. (۱۳۹۲). "نقش ویژگی‌های حسابرس در کیفیت سود". مجله پژوهش‌های حسابداری مالی، سال پنجم، شماره دوم، شماره پیاپی (۱۶)، صص ۹۳ - ۱۰۸.
۱۶. مهرانی، سامان، اسکندری، قربان و گنجی، حمیدرضا، (۱۳۹۳)، "رابطه بین کیفیت سود، هموارسازی سود و ریسک سهام". مطالعات تجربی حسابداری مالی، (۴۲)، ۱۱، صص ۱۳۹-۱۱۷.
۱۷. مهربان‌پور، محمدرضا، ندیری، محمد، جندقی قمی، محمد. (۱۳۹۶). "اثر جایگاه مالی بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، دوره ۲۴، شماره ۱، صص ۱۴۶-۱۲۷.
۱۸. موسوی، سید احمد، شاه‌ویسی، فرهاد و رضایی، فرزین. (۱۳۹۷). "تبیین الگوی ایفای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و تأثیر آن بر کیفیت سود". تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۳۹، صص ۱۸۸-۱۶۷.
۱۹. نوروش، ایرج، مؤمنی یانسری، ابوالفضل و صفری‌گرایلی، مهدی. (۱۳۹۴). "کیفیت سود و ارزش سهام شرکت: شواهدی از شرکت‌های ایرانی". پژوهش‌های حسابداری مالی، سال هفتم، شماره چهارم، صص ۱ - ۱۸.

۲۰. واعظ، سیدعلی، قلمبر، محمدحسین و قنواتی، نسرین (۱۳۹۴). "تأثیر رقابت در بازار محصول بر کیفیت سود با بهره‌گیری از تکنیک تحلیل عاملی". *مجله دانش حسابداری، سال ششم، صص ۱۲۹ - ۱۴۹*.

21. Barua, A. (2006), Using the FASB's Qualitative Characteristics in Earning Quality Measures, Proquest Information and Learning Company, UMI, No. 3208143.PP.33-82
22. Chen, S., Bilal, Komal B., (2018). Audit committee financial expertise and earnings quality: A metaanalysis. *Journal of Business Research*, 84, PP253-270.
23. Chen, Y., Eshleman, J., Soileau, J. (2016). Board gender diversity and internal control weaknesses. *Advances in Accounting*, 32. PP1-9.
24. Clyde P, S. (2007). *Financial Accounting; an Introduction to Concepts, Methods, and Uses*, South Western Can gage Learning, Canada. PP237-254.
25. Dechow, P., Ge, W., Schrand, C. (2010) Understanding earnings quality: A review of the proxies, their determinants and their consequences, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 50, PP.344-401.
26. Dechow, P., Ge, W. and Schrand, C. (2009). Understanding earnings quality: A review of the proxies, their determinants and their consequences, *Journal of Accounting and Economics*, 50: pp344-401.
27. Dechow, P., Dichev, I. (2002). The quality of accruals and earnings: the role of accruals in estimation errors, *The Accounting Review*, Vol. 77, PP. 35-59.
28. Dong Ji, X., Lu, W., Qu, W., (2017). Voluntary Disclosure of Internal Control Weakness and Earnings Quality: Evidence From China. *The International Journal of Accounting*, PP1-18
29. Frankel, R.M., Johnson, M.F., Nelson, K.K. (2002). The relationship between auditors' fees for nonaudit services and earnings management. *The Accounting Review*, 77, PP71-105.
30. Kothari, S.P., A.J.Leone, and C.E. Wasley. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 39 (1): pp 163-197.
31. McNichols, M. (2002). Discussion of the Quality of Accruals and Earnings: the Role of Accrual Estimation Errors, *the Accounting Review*, Vol 77, PP. 61-69.
32. Menon, K., Williams, D.D. (2004). Former audit partners and abnormal accruals. *The Accounting Review*, 79, 1095-1118.PP.69-103.
33. Ng, Suwandi et.al. (2015). Managerial Ability and Monitoring Structure as a Mechanism for Improving the Quality of Earnings and the Value of the Firms Listed In Indonesia Stock Exchange, *Scientific Research Journal (SCIRJ)*, Vol III, (X), PP.25-39.
34. Nowraves, I., Mashayekhi, B., & Baraghei, Z. (2009). Investigating the effect of accruals on earnings quality in companies admitted to the stock exchange. *Quarterly Financial Accounting*, 1 (3), pp31-53.
35. Parte-Esteban, L., & García, C. F. (2014). The influence of firm characteristics on earnings quality. *International Journal of Hospitality Management*, 42,50-60.
36. Schipper, K., & Vincent, L. (2003). "Earnings quality". *Accounting Horizons*, 17, pp235-250.
37. SeTin, S., Murwaningsari, E., (2018). The effect of Managerial Ability towards Earning Quality with Audit Committee as Moderating Variable. *Journal of Business and Retail Management Research (JBRMR)*, Vol. 12 Issue 3, PP178-189.
38. Tomas S T., Wang J. (2019). The association between Corporate Social Responsibility and Earnings Quality: Evidence from Extractive Industry. *Revista de Contabilidad Spanish Accounting Review* 22 (1),PP112-121.
39. Wagenhofer, A., Ewert, R. (2013). *Accounting Standards, Earnings Management, Earnings Quality*, Available at www.ssrn.com.
40. Yodbutr, A. (2017). 60th ISERD International Conference, Osaka, Japan, 8th-9th January, ISBN: 978-93-86291-81-3.

Factors affecting the profit quality of Pharmaceutical companies listed on the Tehran Stock Exchange

Mahsa Mosalla¹

Reza Pirayesh²

Saeid Mozaffari^{*3}

Date of Receipt: 2020/04/25 Date of Issue: 2020/04/30

Abstract

Profit and quality are the most important components of decision making for users that can be influenced by many factors. The purpose of this study is to investigate the factors affecting the quality of profits of pharmaceutical companies listed on the Tehran Stock Exchange. Independent research variables include firm size, financial leverage, company growth, board member independence, gender diversity of board members and audit committee, company stock value and dependent variable, corporate earnings quality. To test the hypothesis of this study, a multivariate regression model and a combination of sample and sample data approach of 23 companies over a period of 10 years, from 1388 to 1397 (230 observations) were used and analyzed by EViews 10 software. Also, this research is applied in terms of purpose and descriptive-correlation in terms of nature and method. The results of testing the research hypotheses indicate that there is a significant and direct relationship between the quality of profit and the value of the company's shares and the size of the company. There is also a significant inverse relationship between earnings quality and gender diversity of board members. However, the results of these tests show that there is a significant relationship between the quality of profit and growth of the company, the independence of board members, gender diversity in the audit committee and financial leverage.

Keywords

Profit quality, quality of accruals, financial leverage, company size, company growth

¹ Assistant Professor, Department of Management and Accounting, Roozbeh Higher Education Institute, Zanjan, Iran (mahsa.mosalla@yahoo.com)

² Assistant Professor, Department of Management and Accounting, Zanjan University, Zanjan, Iran (r.pirayesh@znu.ac.ir)

³ M.Sc. Student of Financial Management, Roozbeh Higher Education Institute, Zanjan, Iran (*Corresponding Author: saeid.mozaffari63@gmail.com)